OML&NCO
Factsheet
2026-01

Samenvatting

Deze factsheet vergelijkt trends in cognitieve vaardigheden (rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen) en niet-cognitieve vaardigheden (probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid) vóór en na de COVID-19-pandemie.

Toetsgegevens uit de leerlingvolg-systemen die worden gebruikt in het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs worden gecombineerd met gegevens over niet-cognitieve vaardigheden uit de OnderwijsMonitor Limburg.

Bij Limburgse basisschoolleerlingen wordt de sterkste achteruitgang gezien in rekenen-wiskunde. Er worden echter ook sterke significante dalingen gevonden in probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid.

Deze bevindingen benadrukken de dringende noodzaak om niet-cognitieve vaardigheden eveneens als een belangrijk aandachtspunt op te nemen in de politieke agenda over onderwijs.

Herstel na de COVID-19-pandemie in het basisonderwijs: de onderschatte rol van niet-cognitieve vaardigheden

Inleiding

Na de eerste COVID-19-lockdown in Nederland, die werd gekenmerkt door grootschalige schoolsluitingen en een snelle overstap naar afstandsonderwijs, richtten leraren hun aandacht vooral op kernvakken zoals rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen. Er is echter minder bekend over hoe de COVID-19-pandemie de ontwikkeling van bredere niet-cognitieve vaardigheden, zoals probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid, heeft beïnvloed. Naast de kernvaardigheden op cognitief gebied zijn deze vaardigheden essentieel voor leerlingen om goed voorbereid te zijn op de overgang naar het voortgezet onderwijs en voor succes later in het leven (Akgum & Ciarrochi, 2003; Banawi et al., 2024; Dison et al., 2019; OECD, 2020; Shah et al., 2018).

In deze reeks factsheets combineren we gegevens van de OnderwijsMonitor Limburg (OML) en het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO). Hierdoor is het mogelijk niet-cognitieve vaardigheden van de OML met onderwijsuitkomsten uit het NCO te vergelijken. In deze factsheet lichten we een eerdere internationale beleidsnotitie toe (van Vugt, et al., 2025). We vergelijken trends in cognitieve vaardigheden (rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen) met de ontwikkeling van bredere niet-cognitieve vaardigheden (probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid) vóór en na de COVID-19-pandemie. Onze analyses richten zich op een cruciale fase in de onderwijsloopbaan van kinderen: de laatste twee jaren van de basisschool, waarin leerlingen zich voorbereiden op- en de overstap maken naar het voortgezet onderwijs.

Data

Onze analyses hebben betrekking op ongeveer 5.000 Nederlandse basisschoolleerlingen uit Limburg. De gegevens worden elke twee jaar verzameld, waardoor we drie cohorten in de tijd kunnen volgen. We vergelijken hun cognitieve vaardigheden in groep 7 (10–11 jaar) met hun niet-cognitieve vaardigheden één schooljaar later, in groep 8 (11–12 jaar). In Nederland zijn dit de laatste twee jaren van de basisschool, vlak voordat leerlingen de overstap maken naar het voortgezet onderwijs.

Voor het meten van vaardigheden in rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen maken we gebruik van gegevens uit het leerlingvolgsysteem (LVS), verzameld door het Nationaal Cohortonderzoek Onderwijs (NCO)[1] (Haelermans et al., 2020). We gebruiken de resultaten van de eindtoets in groep 7 en standaardiseerden de scores van leerlingen uit de schooljaren 2019/2020 en 2021/2022 (d.w.z. tijdens/na COVID-19) aan de hand van die uit het schooljaar 2017/2018 (pre-COVID-19).

Om de niet-cognitieve vaardigheden probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid te meten, maken we gebruik van gegevens uit de OnderwijsMonitor Limburg (OML)[2]. Leerlingen in groep 8 (uit dezelfde cohorten als groep 7 één jaar eerder) kregen in de leerling vragenlijst verschillende stellingen voorgelegd. Deze stellingen, die worden gebruikt om de vaardigheden te meten, zijn gebaseerd op bestaande instrumenten ontwikkeld door Stubbe et al. (2015) en Thijs et al. (2014), wat betrouwbaarheid en validiteit waarborgt. Na het uitvoeren van een factoranalyse zijn de volgende niet-cognitieve vaardigheidsschalen geconstrueerd:

- *Probleemoplossend vermogen*: gemeten met de stellingen "Als ik een probleem tegenkom, bedenk ik een plan om het op te lossen" en "Als ik een beslissing neem, heb ik daar redenen voor" (Cronbach's alpha = 0,7).
- *Nieuwsgierigheid*: gemeten met de stellingen "Ik vraag me af hoe iets uitgevonden is", "Ik wil weten hoe iets werkt" en "Ik vind het leuk om na te denken over de dingen om mij heen" (Cronbach's alpha = 0,7).
- *Vindingrijkheid*: gemeten met de stellingen "Ik bedenk verschillende manieren om een opdracht te maken", "Ik heb altijd veel ideeën wanneer ik een opdracht krijg" en "Ik bedenk nieuwe dingen" (Cronbach's alpha = 0,7).

We hebben de scores op deze schalen uit de schooljaren 2020/2021 en 2022/2023 (d.w.z. tijdens/na COVID-19) gestandaardiseerd aan de hand van die uit het schooljaar 2018/2019 (pre-COVID-19).

Resultaten

Figuur 1 toont de resultaten van de gestandaardiseerde toetsscores van de eindtoets voor leerlingen in groep 7 voor de domeinen rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen. Spelling liet de kleinste daling in toetsscores zien, zowel tijdens als na COVID-19, terwijl rekenen-wiskunde de grootste daling vertoonde in vergelijking met het niveau van vóór COVID-19.

Hoewel de scores voor spelling en begrijpend lezen sinds de start van COVID-19 tot 2021/2022 enig herstel laten zien, liggen de leesscores nog steeds ver onder het pre-COVID-niveau. Daarnaast is de kloof in rekenscores tussen 2019/2020 en 2021/2022 zelfs iets groter geworden ten opzichte van pre-COVID-19, wat wijst op een verslechterende trend in rekenprestaties over de jaren heen.[3] [4]

Figuur 1. Toetsscores van de eindtoets voor leerlingen in groep 7 (gestandaardiseerd op het pre-COVID-19-jaar)

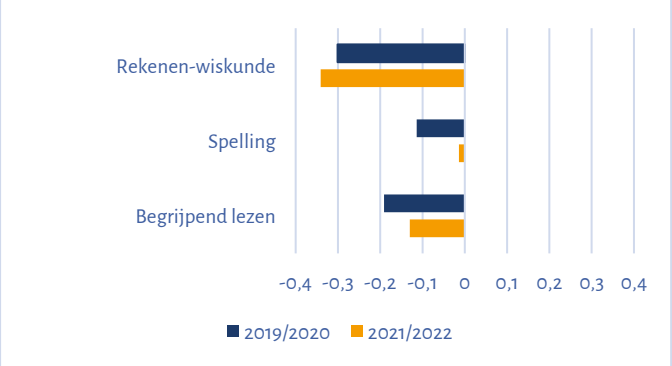

Figuur 2 toont de resultaten van de drie niet-cognitieve vaardigheden voor leerlingen in groep 8. Alle drie de vaardigheden zijn gedaald ten opzichte van het niveau van vóór COVID-19 en vertonen nauwelijks tot geen herstel tussen 2020/2021 en 2022/2023. Opvallend is dat nieuwsgierigheid de grootste daling laat zien.

Figuur 2. Niet-cognitieve vaardigheden in groep 8 (gestandaardiseerd op het pre-COVID-19-jaar)

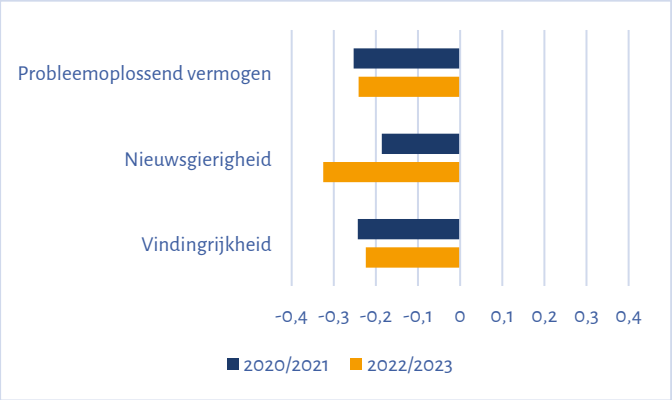

Wanneer we **Figuur 1** en **Figuur 2** vergelijken, valt op dat rekenen-wiskunde de sterkste daling laat zien. De scores liggen niet alleen lager dan die voor spelling en begrijpend lezen, maar ook lager dan de dalingen die zijn waargenomen bij probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid. Echter, factsheets van het NCO over alle Nederlands basisscholieren laten zien dat

[1] www.nationaalcohortonderzoek.nl

[2] www.onderwijsmonitorlimburg.nl

[3] Echter, deze daling zet zich niet verder voort in 2023/2024.

[4] Over het algmeen zijn de daling van toetsscores in Limburg minder sterk zichtbaar in heel Nederland.

hertstel te zien is in de drie kernvakken na 2021/2022 (Van Vugt et al., 2025). Het is daarom mogelijk dat deze daling zich voor onze onderzoeksgroep in de komende jaren eveneens kan omkeren. Daarentegen blijven de zorgelijke ontwikkelingen in niet-cognitieve vaardigheden op nationaal niveau aanhouden, zowel in het primair als ook in het voortgezet onderwijs.

De combinatie van achterstanden in zowel cognitieve als niet-cognitieve vaardigheden, zoals gemeten in deze factsheet, roept zorgen op over een verhoogd risico op leerachterstanden, zittenblijven en voortijdig schoolverlaten. Deze uitdagingen kunnen op hun beurt leiden tot problematische overgangen van school naar werk en een mogelijke stijging van het aantal NEET's (jongeren die niet werken, niet studeren en geen opleiding volgen).

Conclusie

Hoewel tijdens en na de COVID-19-pandemie terecht veel aandacht is besteed aan het herstellen van cognitieve vaardigheden zoals rekenen-wiskunde, spelling en begrijpend lezen, laat deze factsheet zien dat ook de niet-cognitieve vaardigheden grotendeels zijn afgenomen ten opzichte van de periode vóór COVID-19. Toch zijn deze vaardigheden, waaronder probleemoplossend vermogen, nieuwsgierigheid en vindingrijkheid, net zo essentieel voor het langetermijnsucces van leerlingen in het onderwijs en daarbuiten als de cognitieve vaardigheden.

Nu is het moment om actie te ondernemen. Beleidsmakers hebben al aanzienlijke aandacht besteed aan het herstel van leerachterstanden in rekenen, spelling en begrijpend lezen. Als we echter de achterstanden in de ontwikkeling van niet-cognitieve vaardigheden niet aanpakken, lopen we het risico dat de generatie leerlingen die opgroeide tijdens de COVID-19-pandemie wordt benadeeld: niet alleen in hun schoolloopbaan, maar ook in hun toekomstige deelname aan de samenleving en de arbeidsmarkt. Het versterken van niet-cognitieve vaardigheden moet daarom een centraal onderdeel worden van de agenda voor onderwijsherstel.

Referenties

Akgun, S., & Ciarrochi, J. (2003). Learned Resourcefulness Moderates the Relationship Between Academic Stress and Academic Performance. *Educational Psychology, 23*(3), 287–294.

Banawi, A., Rumasoreng, M., Hasanah, N., Rahawarin, D., & Basta, I. (2024). The Relationship between Problem-Solving Skills and Student Academic Achievement: A Meta-Analysis in Education. *Journal of Ecohumanism*, 3(3):1287-1299.

Dison, L., Shalem, Y. & Langsford, D. (2019). Resourcefulness matters: Student patterns for coping with structural and academic challenges. *South African Journal of Higher Education, 33*(4): 76-93.

Haelermans, C., Huijgen, T., Jacobs, M., Levels, M., van der Velden, R., van Vugt, L., van Wetten, S. (2020). Using data to advance educational research, policy, and practice: Design, content, and research potential of the Netherlands Cohort Study on Education. *European Sociological Review, 36*(4), 643–62.

OECD. (2020). *Early Learning and Child Well-being - A Study of Five-year-Olds in England, Estonia, and the United States*. Paris: OECD.

Shah, P.E., Weeks. H.M., Richards, B., & Kaciroti, N., (2018). Early childhood curiosity and kindergarten reading and math academic achievement. *Pediatric Research, 84*, 380–386.

Stubbe, H. E., Jetten, A. M., Paradies, G. L., & Veldhuis, G. J. (2015). *Creatief vermogen: de ontwikkeling van een meetinstrument voor leerlingen op school*. Soesterberg: TNO.

Thijs, A., Fisser, P., & Van der Hoeven, M. (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs.* Enschede: SLO.

Van Vugt, L., Haelermans, C., Baumann, S., Hendrikse, A., & Ronda, S. (2025). *Vijf jaar sinds COVID-19: Een vergelijkbare leergroei met de periode vóór COVID-19*. NCO Factsheet No. 2025-1.

van Vugt, Haelermans, C. Olla, J., Smeets, C. & Schils, T. (2025). *Recovering from the COVID-19 pandemic in primary education: The overlooked role of noncognitive skills.* BRIDGE policy brief No. 004.

van Vugt, L., Ronda, V., & Schils, T. (2023a). *Niet-cognitieve vaardigheden middelbare scholieren: Vindingrijkheid en nieuwsgierigheid.* Maastricht University. OML factsheets No. 2023-003.

van Vugt, L., Ronda, V., & Schils, T. (2023b). *Niet-cognitieve vaardigheden middelbare scholieren: kritisch denken en probleemoplossend vermogen*. Maastricht University. OML factsheets No. 2023-004.

Colofon

van Vugt, Haelermans, C. Olla, J., Smeets, C. & Schils, T. (2026). Herstel na de COVID-19-pandemie in het basisonderwijs: de onderschatte rol van niet-cognitieve vaardigheden. *OML&NCO Factsheet No. 2026-01.*

Wat is BRIDGE ?

BRIDGE is een impactgericht project dat tot doel heeft veerkrachtige individuen te ontwikkelen door effectieve onderwijs- en opleidingsovergangen te bevorderen. Het project formuleert onderbouwde beleidsaanbevelingen op het gebied van onderwijs- en opleidingsbeleid, het efficiënt inzetten van publieke middelen en het ondersteunen van gelijke kansen en inclusie binnen onderwijs- en opleidingssystemen in de Europese Unie.

BRIDGE wordt gefinancierd door de Europese Commissie binnen het kader van Horizon Europe (subsidieovereenkomst nr. 101177154). De geuite standpunten en meningen zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs die van de Europese Unie of de subsidieverstrekkende instantie. Noch de Europese Unie, noch de subsidieverstrekkende instantie kan hiervoor verantwoordelijk worden gehouden.